Idei umaniste la Leonardo da Vinci

Gabriela E. DIMA

Key-words: *Humanism, Universal Man, responsibility, truth, love*

De multă vreme complexa personalitate a lui Leonardo da Vinci a rămas prizonieră în sintagma de *om universal*, prin care este, în general, definit marele spirit renascentist. Şi este adevărat că Leonardo merită pe deplin un astfel de titlu dacă se are în vedere activitatea sa de artist, inginer, inventator, biolog, filosof, umanist. Este însă esenţială, pentru a-l înţelege cu adevărat, o analiză atentă a sufletului ascuns în spatele generoasei etichete, analiză care să permită dezvăluirea armoniei gândirii lui Leonardo, teoretizată în limbaje diferite (artă, ştiinţe, pilde), dar care se reduce mereu la aceeaşi idee fundamentală de echilibru între om şi lume. Pentru a-şi păstra valabilitatea, definiţia de *om universal* trebuie să depăşească nivelul exterior al concretului şi să se concentreze asupra spiritualităţii omului, evidentă în moralitatea cuvintelor sale care descriu, explică, proiectează o unică inspiraţie, o unică armonie.

Pentru a descifra această conştiinţă avem la dispoziţie scrierile lui Leonardo, în cea mai mare parte notiţe fragmentare, adunate cu grijă în codice[1], descifrate şi publicate de filologi din ţările prin care s-au împrăştiat manuscrisele şi desenele sau schiţele sale comentate. Din ele se desprinde clară, puternică şi senină gândirea leonardiană, cu o forţă a conştiinţei pe care lumea modernă nu o mai are, un sentiment al responsabilităţii care oferă, din negura secolelor, o luminoasă lecţie de morală.

Ilustrativă în acest sens este atitudinea lui faţă de propriile descoperiri. Leonardo afirmă că a găsit o modalitate de a sta sub apă (un fel de submarin), dar că nu intenţionează să anunţe o astfel de invenţie:

> Şi aceasta nu o fac publică şi nu o dezvălui, din cauza naturii rele a oamenilor care ar comite asasinate în adâncurile mărilor, găurind fundul navelor şi scufundându-le împreună cu oamenii care se află pe ele [E questo non publico o divolgo, per le male nature delli omini, li quali userebbono li assassinamenti ne' fondi de' mari col rompere i navili in fondo e sommergerli insieme colli omini che vi son dentro] (Lei. 22v, apud LDV: 352).

Marele creator de maşini sofisticate ştie că orice descoperire este aducătoare de progres, dar decide să le ofere semenilor săi numai acele mijloace care pot aduce bunăstare fără a pune în pericol echilibrul de forţe stabilit de natură. Leonardo

[1] Pentru citatele din Leonardo, am folosit culegerea siglată LDV, indicând atât referinţa standard a codicelui citat cât şi pagina din culegere.

„Philologica Jassyensia", An VI, Nr. 2 (12), 2010, p. 191–198

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

înțelege, fără îndoială, că orice invenție înseamnă şi o armă în mâinile celor care doresc răul şi că aceştia nu pot fi împiedicați să o folosească. De aceea, conştient de responsabilitatea care îi revine ca inventator, refuză să creeze arme împotriva cărora nu se poate lupta. El consideră submarinul o descoperire periculoasă tocmai pentru că oamenii s-ar putea servi de ea pentru a scufunda navele rămase fără apărare în fața unei amenințări nevăzute, imposibil de combătut cu mijloacele oferite de cunoaşterea vremii. În acelaşi timp, însă, scufundarea poate contribui la îmbunătățirea vieții oamenilor. Leonardo optează aşadar pentru a face cunoscut un alt mod de a sta sub apă printr-o mască de scafandru, prevăzută cu un tub prin care se respiră şi care dezvăluie astfel prezența unui om în adânc. Potrivit gândirii sale, submarinul ar trebui făcut cunoscut numai atunci când s-ar descoperi şi ceva asemănător sonarului de astăzi, care să permită identificarea sa de către nave, menținându-se astfel echilibrul natural. Putem să nu fim de acord cu acest mod de a privi lucrurile, dar nu putem să nu ne întrebăm cum ar arăta lumea de azi dacă savanți precum Alfred Nobel sau Enrico Fermi ar fi gândit ca Leonardo.

Fără îndoială, fiecare creator este răspunzător pentru ceea ce mintea şi voința sa produce, răspunzător în fața propriei conştiințe, a oamenilor şi a lui Dumnezeu. Şi cât de mult poate apăsa o astfel de responsabilitate o demonstrează instituirea, de către Alfred Nobel, a unui premiu pentru pace în încercarea de a compensa răul făcut de folosirea ucigaşă a descoperirii sale. Ideea responsabilității îl preocupă pe Leonardo, care notează pe una din paginile sale un citat din *Etica* lui Aristotel: „Omul este demn de laude sau de reproşuri numai pentru ceea ce stă în puterea lui a face sau nu" [L'uomo è degno di lode o di vituperio solo in quelle cose che sono in sua potestà di fare e di non fare] (C.A. 289v.c, apud LDV: 92). Evul Mediu insistase asupra conceperii omului drept vinovat *a priori*, ca purtător al păcatului originar ce trebuia răscumpărat. Renaşterea recunoaşte păcatul lui Adam drept cauză a suferinței umane, dar consideră că omul este responsabil doar pentru ceea ce se naşte în mod conştient din mintea şi voința sa. Leonardo aderă şi el la acest principiu în care Renaşterea rezumă experiența morală a creştinismului: reinterpretarea liberului arbitru drept capacitatea dar şi datoria omului de a judeca şi de a-şi asuma propriile acțiuni.

De altfel, relația lui Leonardo cu religia este profundă, el profesând în mai multe rânduri dragostea şi supunerea față de Dumnezeu – forța fundamentală a lumii, numită de el, ca şi de Dante, *motorul primar*[2]. Paragraful cu care se deschide cea mai cunoscută şi mai unitară scriere a lui Leonardo, tratatul *Despre pictură*, conține o invocare a Domnului, similară celei pe care poeții antici o îndreptau către Muză la începutul operelor lor. Leonardo anunță că va vorbi despre lumină şi perspectivă şi că va expune concluziile sale „aşa cum va binevoi Domnul, lumină a tuturor lucrurilor, să-mi ilustreze mie, care scriu despre lumină" [Come si degnerà il Signore, luce d'ogni cosa, illustrare me, trattatore della luce] (C.A. 203r.a, apud LDV: 173). Iar într-o primă variantă, în locul tehnicului „să-mi ilustreze" Leonardo scrisese „să mă ilumineze" (cf. Flora 1948: 17).

[2] Exclamă Leonardo: "O mirabile giustizia di Te, primo motore!" Ash 24r, apud LDV: 261, în timp ce Dante se referă la Dumnezeu care însufleţeşte numindu-l "lo motor primo" (*Purgatoriu*, cântul XXV, v. 70).

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

Raportul lui Leonardo cu Divinitatea este tipic omului renascentist:

> Eu mă supun ție, Doamne, în primul rând din dragostea pe care știu că trebuie să ți-o port, în al doilea rând pentru că tu știi să scurtezi sau să prelungești viețile oamenilor [Io t'ubbidisco, Signore, prima per l'amore che ragionevolmente portare ti debbo, secondariamente che tu sai abbreviare o prolungare le vite a li uomini] (Fo. III 29r, apud LDV: 98).

Dragostea sa este, în fapt, recunoștință pentru viața care i-a fost dată, pentru viața pe care o trăiește. Iar cei care nu știu să aprecieze acest dar, crezând că pot obține imposibilul, înlocuind universul și pe Dumnezeu cu propria lor persoană, sunt pedepsiți prin însăși zădărnicia ambiției lor:

> Celor ambițioși, care nu se mulțumesc cu darul vieții, nici cu frumusețea lumii, le e dat drept pedeapsă ca ei înșiși să-și facă viața chin și să nu se bucure de viață și de frumusețea lumii [Alli ambiziosi, che non si contentano del benefizio della vita nè della bellezza del mondo, è dato per penitenzia che lor medesimi strazino essa vita, e che non possegghino la utilità e bellezza del mondo] (C.A. 91 v.a, apud LDV: 617).

Pentru Leonardo există o realitate imuabilă creată (universul) și o altă realitate (natura) asupra căreia omul poate interveni accidental, prin invențiile sale. Omul nu poate crea esența lumii, nu i se poate substitui lui Dumnezeu, dar își poate începe opera acolo unde Dumnezeu s-a oprit. Așa se explică abilitatea umană de a descoperi instrumente și mașinării: dacă, prin natura sa, omul nu are aripi să zboare, el are, în schimb, inteligența care îi permite să și le construiască. Preluându-l pe Protagoras, Leonardo consideră că omul este măsura tuturor lucrurilor pământene, dar își acceptă propria limitare față de o forță superioară care îl domină și căreia îi mulțumește pentru că i-a permis să existe. Pentru că viața nu poate fi inventată de om, ci este dată de Dumnezeu.

Dovadă a prezenței divine este existența sufletului, acel ceva de necuprins din ființa umană, a cărei eventuală definire, demonstrare și înțelegere este datoria teologilor. În viziunea lui însă, sufletul este în strânsă legătură cu corpul:

> Sufletul nu se poate nicicând descompune o dată cu descompunerea corpului, dar acționează în corp precum aerul care produce sunetul orgii unde, dacă se strică un tub, aerul nu mai produce un efect plăcut [L'anima mai si può corrompere nella curruzion del corpo, ma fa nel corpo a similitudine del vento, ch'è causa del sono de l'organo, che, guastandosi una canna, non resultava, per quella, del vento buono effetto] (Tri. 40v, apud LDV: 87).

E, într-un fel, o reluare a ideii de *mens sana in corpore sano* elevată însă către un plan moral, spiritual.

Respectul pentru corpul uman, pentru viața care i-a fost dată ca să adăpostească sufletul nemuritor este, așadar, obligatoriu. Omul nu are dreptul să ia viața altui om, adică să separe sufletul, de natură divină, de lăcașul minunat în care sălășluiește:

> Gândește-te că acesta nu înseamnă nimic pe lângă sufletul care locuiește în această construcție care, oricare ar fi, e cu adevărat de natură divină. Așa că lasă-l să locuiască în opera sa după placul său, și să nu vrei ca furia sau răutatea ta să distrugă o astfel de viață pentru că, într-adevăr, cine nu o prețuiește nu o merită [Pensa questa essere nulla rispetto all'anima che in tale architettura abita e veramente quale essa si

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

> sia, ella è cosa divina. Sicchè lasciala abitare nella sua opera a suo benplacito e non voler che la tua ira o malignità distrugga una tanta vita, che veramente chi non la stima non la merita] (apud Flora 1948: 16).

Şi această afirmaţie a sa este interesantă, mai ales pentru că este făcută într-o perioadă când viaţa era puţin respectată

Leonardo are un puternic simţ al vieţii în sens pozitiv, ca raţiune a frumuseţii lumii. Cu toate acestea, ea reprezintă un contrast continuu, pentru că se generează prin moarte, omul „construindu-şi propria viaţă prin moartea altuia" [[l'omo] facendo a sè vita dell'altrui morte] (C.A. 76v.a, apud LDV: 96). Mai mult, o parte a sa, sufletul, trăieşte cu dorinţa de a se reîntoarce la haosul primar din care a plecat:

> Vezi, speranţa şi dorinţa de a se reîntoarce la haosul primar îl face pe om precum fluturele faţă de lumină, încât cu dor neîntrerupt, în sărbătoare, aşteaptă mereu primăvara nouă, mereu vara nouă, mereu luni noi şi ani noi, părându-i-se că ceea ce doreşte, atunci când se împlineşte, este prea târziu. Şi nu-şi dă seama că-şi doreşte propria degradare [Or vedi la speranza e 'l desiderio del ripatriarsi e ritornare nel primo caos fa a similitudine de la farfalla a' lume dell'uomo, che con continui desideri sempre con festa aspetta la nuova primavera, sempre la nuova istate, sempre e nuovi mesi e nuovi anni, parendogli le desiderate cose, venendo, sieno troppo tarde. E non s'avvede che desidera la sua disfazione] (Ar. 156v, apud LDV: 59–60).

De aceea omul se găseşte într-o continuă dialectică viaţă-moarte: „când voi crede că învăţ să trăiesc, voi învăţa să mor" [Quando io crederò imparare a vivere, e io imparerò a morire] (apud Flora 1952: 20). Singurul lucru pe care omul îl învaţă este să se apropie de moarte deoarece, cu cât mai mult îşi doreşte viaţa, cu atât mai mult îşi aşteaptă şi moartea de care viaţa e inevitabil legată. Perspectiva ineluctabilă a morţii este ceea ce dă frumuseţe şi sens lucrurilor pentru că, dacă oamenii nu ar avea ideea morţii, nu ar avea-o nici pe cea a vieţii. A trăi înseamnă a avea conştiinţa de a fi muritor.

Un alt paradox inerent naturii umane, văzută ca raport al contrastelor, este aspiraţia către fericire, care implică o profundă cunoaştere a nefericirii. Nu se poate accede la fericire decât prin suferinţă şi nu se ajunge la suferinţă decât prin fericire: „Cea mai mare fericire va fi cel mai mare motiv de nefericire, iar perfecţiunea înţelepciunii motiv al prostiei" [La somma felicità sarà somma cagione della infelicità e la perfezion della sapienza cagion della stoltizia] (C.A. 39v.c, apud LDV: 95). Ca răul şi durerea să nu existe, ar însemna să nu existe bucurie, aşa cum fără moarte n-ar exista viaţa. Cu cât mai mare este capacitatea de a simţi, cu atât mai intens este percepută durerea: „Acolo unde există mai multă simţire, acolo e cu mult mai mare, între suferinţe, suferinţa" [Dov'è più sentimento, lì è più, ne' martìri, gran martìre] (Tri. 23v, apud LDV: 81). Dar, în acelaşi timp, şi bucuria. A percepe marea bucurie a vieţii este, implicit, privilegiul marilor spirite. Acceptarea tragicului inerent în continua schimbare a lucrurilor înseamnă reducea lui la o măsură umană. Cum binele, care conţine răul, îi este superior pentru că poate să-l suporte şi să-l definească, omul care poate vorbi despre durere o depăşeşte, demonstrându-se mai puternic decât ea. Nu sunt mai sensibili cei ce plâng, ci cei care simt realitatea şi poartă în suflet greutatea şi responsabilitatea lumii. Iar această povară, pe care Leonardo o duce conştient, dă sufletului său o nuanţă de melancolie, aceeaşi pe care o reprezintă în misteriosul surâs al Giocondei sale.

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

Trecerea inevitabilă a timpului este, de asemenea, unul din motivele dragi lui Leonardo, continuare a acelui *fugit irreparabile tempus* virgilian. O recunoaşte atunci când vorbeşte de frumuseţea trecătoare a Elenei, de două ori răpită, de apa unui râu sau de antici monştri marini deveniţi fosile: „O timp degrabă răpitor al lucrurilor create, câţi regi, câte popoare ai distrus..." [O tempo, veloce predatore delle create cose, quanti re, quanti popoli hai tu disfatti...] (Ar. 156r, apud LDV: 59). Dar observaţiile lui Leonardo nu se rezumă la trecut, ci cuprind şi viitorul într-o viziune a sfârşitului naturii terestre, din care rămâne numai cenuşă, în urma unui cataclism. Această idee a lui s-ar putea pune în legătură cu ceea ce mai târziu vor afirma oamenii de ştiinţă, şi anume că încălzirea excesivă a planetei va duce la dispariţia vieţii pe Terra. Leonardo anunţă diversele etape ale unei astfel de tragedii, în fraze cu ample imagini poetice în care se observă influenţa biblică:

> Apele vor seca; ogorul mănos nu va mai da roade; nu vor mai fi câmpii cu holde îmbelşugate; animalele nu vor mai găsi iarbă proaspătă să pască şi vor muri; şi-i va lipsi mâncarea leului şi lupului şi celorlalte animale care trăiesc din pradă. Şi oamenii, încercând zadarnic să-şi caute adăpost, vor renunţa, dispărând astfel specia umană. Şi în acest mod roditorul pământ, pustiit, va rămâne gol şi sterp. […] Şi, după ce va bate vântul rece şi tăios, pământul va trece prin foc; atunci suprafaţa sa va deveni cenuşă şi acesta va fi sfârşitul vieţii pe pământ [I fiumi rimarranno senza le loro acque; la fertile terra non manderà più le germoglianti fronde; non fieno più i campi adorni delle ricascanti biade, tutti li animali, non trovando da pascere le fresche erbe, morranno, e mancherà il cibo a' rapaci lioni e lupe e altri animali che vivano di ratto; e agli omini, dopo molti ripari, converrà abbandonare la loro vita, e mancherà la generazione umana. E a questo modo la fertile e fruttuosa terra abbandonata rimarrà alida e sterile; […] tanto che, passata la fredda e sottile aria, fia costretta a terminare collo elemento del fuoco. Allora la superficie rimarrà in riarsa cenere, e questo fia il termine della terrestre natura] (Ar. 155v, apud LDV: 56).

Dar, atent la prezent, la ceea ce este concret posibil, Leonardo declară că omului îi este suficient timpul care i-a fost dat pentru a-şi îndeplini misiunea; atât omului în univers, cât şi fiecărui om în existenţa sa individuală.

El nu acceptă ideea timpului care fuge cu rapiditate:

> Pe nedrept se plâng oamenii de fuga timpului, acuzându-l de prea mare repeziciune, nedându-şi seama că de fapt este de ajuns; iar memoria bună, cu care natura ne-a înzestrat, face ca orice lucru trecut de mult să ni se pară a fi prezent [A torto si lamentan li omini della fuga del tempo, incolpando quello di troppa velocità, non s'accorgendo quello esser di bastevole transito; ma bona memoria, di che la natura ci ha dotati, ci fa che ogni cosa lungamente passata ci pare essere presente] (C.A. 76r.a, apud LDV: 96).

Memoria aşadar îi permite omului să readucă în prezent momente din trecut, în timp ce conceptului de viaţă scurtă îi opune ideea că „viaţa trăită bine este lungă" [La vita bene spesa lunga è] (Tri. 35v, apud LDV: 84). Şi prin *trăită bine* înţelege *trăită merituos*. Stăpânirea, controlul de sine reprezintă triumful minţii, al raţiunii, al voinţei, al umanului asupra elementelor care ne leagă de natură, dar care sunt animalice: „Aşa cum o zi folosită bine dă un somn plăcut, tot aşa o viaţa folosită bine dă o moarte plăcută" [Sì come una giornata bene spesa dà lieto dormire, così

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

una vita bene usata dà lieto morire] (LDV: 80). Iar această moarte plăcută este legată de amintirea pe care o lăsăm urmaşilor, amintire care stă la baza conceptului de glorie:

> Nu ne lipsesc nici modalităţile, nici căile de a împărţi şi măsura bietele noastre zile, pe care însă trebuie să ne placă să nu le risipim şi să nu le petrecem în zadar şi fără de laudă, şi fără a lăsa vreo amintire despre noi în memoria şi în mintea oamenilor [Non ci manca modi nè vie di compartire e misurare questi nostri miseri giorni, i quali ci debba ancor piacere di non ispenderli e trapassargli indarno e sanza alcuna loda e sanza lasciare di sè alcuna memoria nelle menti de' mortali] (C.A. 12v.a[2], apud LDV: 47).

O maşinărie ca ceasul este, pentru Leonardo, necesară pentru a le aminti oamenilor semnificaţia vieţii lor, necesitatea de a răspunde pentru fiecare zi, pentru fiecare oră a timpului nostru. Pentru că, în lipsa unei valori umane pe care o dăm timpului nostru, aceste ore trec în zadar.

Această valoare însă necesită un efort îndelungat pentru că „Dumnezeu ne oferă toate bunurile cu preţul ostenelii" [Iddio ci vende tutti li beni per prezzo di fatica] (An. AC. 24v, W. 12642, apud LDV: 609). Nimic nu se poate realiza fără muncă şi, cum „cel mai mare bun este ştiinţa" [Il sommo bene è la sapienza] (Tri 2, apud LDV: 75), cel ce doreşte să o posede trebuie să fie conştient de greutatea sarcinii pe care şi-a asumat-o. Şi aici ne reîntoarcem la omul de ştiinţă, la inventatorul care încearcă să-şi definească propria superioritate: „Cu siguranţă oamenii buni doresc să ştie" [Naturalmente li omini boni desiderano sapere] (C.A. 119v.a, apud LDV: 170). Principiul aristotelic potrivit căruia fiinţa umană este înclinată către cunoaştere este reluat de Leonardo care adaugă adjectivul *buni*, pentru a sublinia valoarea morală a ştiinţei umane. Cunoaşterea este, în viziunea sa, principala bogăţie a sufletului, şi este dată numai unora dintre oameni. Ceilalţi interpretează realitatea înconjurătoare numai prin prisma unor eventuale avantaje concrete:

> …şi adeseori, când văd pe unii dintre aceştia că iau o lucrare în mână, mă întreb dacă şi-o vor duce ca maimuţa la nas sau dacă mă vor întreba dacă se mănâncă [E spesso, quando vedo alcun di questi pigliare essa opra in mano, dubitonon sì come la scimia sel mettino al naso o che mi domandi se è cosa mangiativa] (C.A. 119v.a, apud LDV: 170).

Lor le aminteşte Leonardo că

> […] nu se numeşte bogăţie cea care se poate pierde; virtutea este adevăratul nostru bine şi e adevărata răsplată a celui care o posedă; ea nu se poate pierde, nu ne părăseşte înainte ca viaţa să ne lase [Non si dimanda ricchezza quella che si può perdere; la virtù è vero nostro bene ed è vero premio del suo possessore; lei non si può perdere, lei non ci abbandona, se prima la vita non ci lasci] (Ash. 114v, apud LDV: 94).

Oamenii buni, oamenii adevăraţi sunt cei care au capacitatea de a înţelege adevărul lucrurilor, de a-l cunoaşte, de a-l urma şi de a-l regăsi întotdeauna. Pentru că, oricum ar fi, „adevărul până la urmă nu se ascunde, simularea sa nu are valoare" [La verità al fine non si cela, non val simulazione] (W. 12700v, apud LDV: 132). Leonardo uneşte sensul adevărului cu cel al luminii. „Adevăr: soarele. […] Nu există nimic ascuns sub soare" [Verità: il sole. […] Nulla occulto sotto il sole] (W. 12700v, apud LDV: 132). Adevărul nu poate fi ascuns pentru că există în el o forţă

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

care răzbate, aşa cum lumina învinge întunericul. Adevărul este întotdeauna lumină, minciuna este opusul ei şi, chiar atunci când este ascunsă în spatele cuvintelor, lumina adevărului o demască şi o anulează. Credința lui Leonardo în adevăr este absolută tocmai pentru că ea coincide cu cunoaşterea şi creativitatea omului care, prin artă şi prin invenții, acționează pozitiv asupra lumii aşa cum face natura. Astfel, orice analiză a lui Leonardo ajunge la umanitatea sa absolută, la dorința sa de a găsi în lumea înconjurătoare tot ceea ce poate ajuta viața semenilor săi. Leonardo studiază zborul păsărilor, dar nu din interes pentru biologie, ci cu speranța că ar putea identifica o posibilitate de zbor pentru om. Acțiunile sale pleacă toate de la necesitatea de a umaniza toate activitățile omului prin stăpânirea naturii grație cunoaşterii şi capacității de a inventa şi crea. Aceasta face ca ştiințele umaniste – cărora li se adaugă pictura, concepută ca discurs mintal –, creatoare ale autonomiei absolute a minții umane, să devină rațiunea primară a oricărei civilizații pentru că, dincolo de pasiuni, caută adevărul, care este Cuvântul. Viața e o continuă invenție, iar atitudinea lui Leonardo, arta, ştiința, versurile, proza lui sunt un mod de a trăi cu dorința de a inventa. Iar această pasiune creatoare apare în culorile, liniile şi în expresivitatea mişcării din tablourilor sale, ca şi în ştiința sa, în invenții. Dar apare mai ales în cuvintele sale, oglindă a conştiinței unui mare spirit despre care Francesco Flora afirma că „este un geniu îndrăgostit de armonia cosmică vitală. Iată universalitatea sa cuprinsă în individualitatea sa" (Flora 1952: 49).

Filosofia umanistă plasează omul în centrul universului creat de Dumnezeu, iar Leonardo împărtăşeşte această viziune pe care, însă, o completează. Pentru el, această poziție privilegiată pe care divinitatea i-a dăruit--o omului, îl obligă pe acesta să acționeze în armonie cu natura, cu binele, cu adevărul. Scopul unei vieți trăite în spiritul gândirii sale nu îl reprezintă avantajele materiale ci ştiința sau arta, adică ceea ce influențează pozitiv mintea şi sufletul. Prin construirea unei serii de contraste, Leonardo propune aşadar un model de conduită umană, în care responsabilitatea se opune răului reprezentat de inconştiență, recunoştința față de Dumnezeu se opune vanității, iar adevărul, care e lumină, i se opune minciunii aducătoare de întuneric. Datoria omului, pe care Leonardo şi-o asumă, este de a căuta adevărul. Şi cum „orice cunoaştere a noastră pleacă de la sentimente" [Ogni nostra cognizione prencipia da' sentimenti] (Tri. 20v, apud LDV: 81), înseamnă că a cunoaşte şi a servi adevărul e un act de iubire, iar această iubire este valoarea supremă pe care marele spirit renascentist o propune umanității.

Bibliografie

Izvoare

LDV = Leonardo, *Scritti scelti*, a cura di Anna Maria Brizio, Torino, UTET, 1952.
C.A. = *Codice Atlantico*, Milano, Biblioteca Ambrosiana.
Tri. = *Codice Trivulziano*, Milano, Biblioteca del Castello Sforzesco.
Ash. = *Codice Ashburnham* 2038 (A), Paris, Institut de France.
Lei. = *Codice Leicester*, Holkham Hall, Leicester Library.
Ar. = *Codice Arundel*, Londra, British Museum
Fo. = *Codici Forster*, Londra, South Kensington Museum
W. = *Fogli di Windsor,* Windsor, Royal Library.
An. AC, W. = *Libri dell'Anatomia*, în *Fogli di Windsor*, Windsor, Royal Library.

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)

Literatură de specialitate

Anceschi 1972: Luciano Anceschi, *Saggi di poetica e di poesia*, Bologna, Boni editore.
Bortolon 1965: Liana Bortolon, *Leonardo*, Milano, Mondadori.
Bulferetti 1966: Luigi Bulferetti, *Leonardo, l'uomo e lo scienziato*, Torino, Einaudi Cellini
Flora 1948: Francesco Flora, *Leonardo e il Rinascimento*, Milano, Malfasi.
Flora 1952: Francesco Flora, *Leonardo*, Milano, Mondadori.
Fumagalli 1959: Giuseppina Fumagalli, *Leonardo ieri e oggi*, Pisa, Nistri-Lischi.
Monti 1965: Raffaele Monti, *Leonardo*, Firenze, Sadea-Sansoni.

Humanist Ideas of Leonardo da Vinci

This paper intends to highlight the ideas that guided Leonardo da Vinci's life, his understanding of the world and of the human spirit as resulting from his writings. Despite the fragmentary character of the written thoughts of this *universal man* of the Italian Renaissance, a line of thinking can be well identified through the identification of a series of oppositions that result in the establishment of a behavioral model. Thus the man ows to his Creator and to himself to engage in a continuous quest of truth, intended as light, and of knowledge, intended as love. And love is the supreme asset that a true humanist should possess and share.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-A958 © 2010 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:01:12 UTC)